

Din comuna Prăvăleni, jud. Hunedoara : *puî d' ă mađine* (849; pentru boabe de fasole). Din com. Certeje (lângă Câmpeni) : *lučîafân^u*, pl. *lučeŋfenⁱ* (1225; pentru «luceafăr»). Rostirea «luceafăr», cu *n* în loc de *r* este mult mai răspândită. De sigur că harta aceasta în ALR.-ului va putea contribui la stabilirea ariei vechi a rotacismului. Deocamdată semnez rostirea «luceafăr» din următoarele sate din Maramureș : Ieud, Pătrova, Borșa (în cătunul Gura Fântânii) și Budești.

c) cu *n* sau *r* în silabele vecine : *d' ărmăros^u* (878; viermănos despre măr); *đunăpăr^u*, pl. *đinepeň* (1947, jneapăn); *furingiri* (683, funingine); *đunđiră* (art.), cu pl. *đunđurⁱ* (86, gingie); *lindiră*, pl. *lindiri* (1203, lindină); *rîndurică*, pl. *rîndurițele* (1017); *pecingiri* (1654, pecingine); *senin^u*, la întreb. 1233, dar la întreb. 1233 : *sărin^u*; *i nuērec^u tari* (1316, e întunerec tare, răspuns la « umblu prin întunerec »), dintr'o formă « nturerec > nurerec > nuērec, cu *e* nazal; *laturăjē*, dar pl. *latunođ* (1851, pt. lătunoi), dintr'o formă « lătunoaie ». Din Prăvăleni : *d' ăurăjē* (1028, pt. gheunoae). Tot din Arieșeni : *irmă*, pl. *irim* (122); *virili irmi*. Forma *irmă* se întâlnește până în regiunea de șes a Bihorului (lângă Salonta) și e interesant faptul că la om se zice *inimă*, însă *irmă*, pentru « inima lemnului ».

Din exemplele menționate rezultă :

Fenomenul rotacismului își trăește ultimele zile. Alternanța, în conjugare, între formele rotacizate și nerotacizate, dovedește că dispariția fenomenului se întâmplă sub ochii noștri. Cazurile de falsă regresivitate ne arată cât de departe poate merge tendința de înlocuire a fenomenului, pe care, întrebându-l, ești expus răsului tuturor satelor vecine, ce l-au pierdut tot prin acest proces. Când nu putea să-și concentreze atenția, la fiecare pas, în rostirea subiectului apăreau formele cu rotacism. Exemplele din categoria a treia s'au păstrat, în această regiune, numai datorită acțiunii unui *n* sau *r* precedent sau următor.

SEVER POP

2. În texte vechi din Moldova

În cele trei volume de documente moldovenești de dinainte și din vremea lui Ștefan cel Mare, publicate de M. Costăchescu, (Iași, vol. I, 1931, vol. II, 1932, vol. III, 1933), se găsesc următoarele cazuri, până acum necunoscute, de rotacism pentru Moldova, în secolul al XV-lea :

Jamiri (= Geamiri) [жаміри], a. 1472 (III, 20, p. 77, 79, 81), sat în j. Iași, astăzi *Zahorna*.

Jireapă(n) (= jineapăn) [жирѣпк(н)] și **Jirapa(n)** [жирѣп(н)], a. 1410 (I, 26, p. 75, 76), nume de munte în Bucovina, j. Câmpulung;

Lumiriani [лумірѣни], a. 1435 (I, 132, p. 403, 406), sat în j. Putna, astăzi *Lumine*;

Masteacâru(1) [мастѣккырѣ(1)], a. 1455 (II, 148, p. 553, 557), sat în j. Neamț, astăzi *Măstacănul*;

Neburești [небурѣци], a. 1448 (II, 98, p. 342, 351), tot sat, pe care n'am putut însă să-l identificăm nici C. nici eu. Celelalte sate din document sunt în județele Neamț, Roman, Tecuci și Tutova. În unul din aceste județe a trebuit, deci, să fie și *Neburești*.

Dintre cazurile de mai nainte cunoscute, o formă **Fântireale** [фѣнтѣрѣлѣ], sat, se atestă în j. Tutova, într'un document din a. 1439 (II, 17, p. 52, 58, 59), dată care e cu 14 ani anterioară celei atestate, mai întâi, de Hasdeu în j. Neamț, într'un document din 8 Decembrie 1453 (*Cuv. d. bătr.* II, 14) și pe care document C. îl dă cu data de 8 Decembrie 1454 (6962)! (II, 139, p. 516). Acest nume, **Fântăreali** [фѣнтѣрѣли] din j. Neamț, dimpreună cu acel **Barbu Geamăru** sau, mai probabil, **Barbă Giamiră** [барбѣ ѣамырѣ] (II, 139, p. 516), din același document, dela 1453, se mai atestă și într'un document din 1446 (II, 71, p. 251, 257), cu 7 ani mai vechiu, prin urmare, decât cel din 1453. În loc de **Geamiră** avem de data aceasta **Jamiră** [(в)арбѣ жамырѣ], transcris de Costăchescu **Barbă geamără** (*ib. ibid.*)¹.

Adăugate acestea la celelalte numiri din Moldova, cu rotacism: **Sihla Giamirina**, în j. Bacău, a. 1491 (I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, 241, p. 473), **Bodea Rumărula**, în j. Fălciu, a. 1489 (I. Bogdan, *o. c.*, I, 198, p. 374), **Căpățâroasi**, în j. Fălciu sau Basarabia, a. 1503 (I. Bogdan, *o. c.*, II, 113, p. 228, 229), **Jemerești**, în j. Neamț, a. 1470 (I. Bogdan, *o. c.*, I, 85, p. 145), **Sima Rujiră**, în j. Orhei, a. 1495 (I. Bogdan *o. c.*, II, 35, p. 71), **Fântăreanul**, (la Hârlău), în j. Botoșani, a. 1522 (N. Iorga *SD*. XVI, 157), **Frăsra** (= Frăsina, n. de f.), în j. Orhei, a. 1525 (P. S. Visarion Puiu, *Const. Tomescu*,

¹) Probabil și *Ioan Mincurna* (I. Bogdan, *o. c.* I, p. 430—31) trebuie citit *Mincura* = mincună

Ștefan Berechet, Ștefan Ciobanu, *Documente din Basarabia*, p. 52), *Ion Margire*, în j. Vaslui, a. 1528 (G. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, I, p. 205), *Galbir*, în j. Huși, a. 1546 (S. Pușcariu, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, p. 41), etc., și ținând seamă că în unele părți ale Moldovei și Bucovinei, cu deosebire însă în Basarabia, se găsesc și azi, în graiul de toate zilele, forme cu rotacism, ca spre ex.: *fă rapoi*, în Fălticeni și împrejurimi, *nea rapoi*, în Bălăceana, j. Suceava (cf. S. Pușcariu, *ib. ibid.*), *bire*, în Vutcani, j. Fălciu (cf. N. C. Bejenaru, *Arhiva XXXI*, p. 287), *ghire*, mai 'rainte, mai 'rapoi, în Coșcodeni, j. Bălți (cf. Th. Holban, *Arhiva XXXV*, p. 292), *înrainte*, *mînră* (cu conservarea nazalității), în Cornova, j. Orhei (cf. D. Șandru, *Bulletin Linguistique I*, p. 93), *pără*, formă generală în Moldova și Basarabia pentru «până», se poate, cred, conchide (cf. S. Pușcariu, *DR. IV*, p. 1377 și Al. Procopovici, *ib.*, p. 1175, 1176) că rotacismul, odinioară, era extins aproape în întregă Moldova ¹).

DIMITRIE MACREA

3. O urmă indirectă?

Pe la Brașov e obiceiul, mai ales între copii, să se «ureze» celui ce strănută cu cuvintele «nasu'n cur pân' la Crăciun», urmând apoi «și pân' la Bobotează din cur să nu mai iasă». C. Daicovici

¹) O urmă a rotacismului în Moldova a arătat G. GUGLEA (*DR III*, 562 ș. u.) în *rălă* în locul literarului *rână*, *l* se explică foarte probabil printr'o disimilare față de *r* precedent într'o formă rotacizată *rără. Același pare a fi cazul formei *mătrăgulă*, atestată de S. POP (cf. *DR. VI*, p. 393), unde de asemenea *l* s'ar explica mai ușor prin disimilare dintr'o formă *mătrăgură decât din forma cu *n*. (Cf. însă și ung. *nadradya*, și cf. și o formă rom. *nădrăgulă*, Brandza, *Flora*, 343. Pentru origine cf. N. JOKL *Altmaked.-Grich-Alb*, 46—52 și *DR. IV*, 1367). Din Munții Apuseni mai citează POP forma *mazăne* pentru *mazăre* (*ib.*). S. PUȘCARIU a explicat în *Dicț. Acad.*, cuvântul *fretic*, din *phreneticus*, devenit *frenetic, apoi, cu rotacism, *fretetic, de unde, prin disimilarea totală a primului *r* (și prin apropiere de *fret*), *fretic* (cf. *id.* și *DR. IV*, p. 1377).

Cred că o urmă indirectă a rotacismului din Moldova putem considera și forma *fână* pentru *fără*, atestată de către N. C. Bejenaru în Vutcani, j. Fălciu (cf. *Arhiva XXXI*, p. 287), care foarte probabil nu este altceva decât o falsă regresivă întâmplată în epoca derotacizării. În niciun caz, pentru Moldova, această formă nu poate fi explicată ca o analogie după *până*, în Moldova forma generală pentru *până* fiind tocmai *pără* (vezi mai sus).